

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНО-АНГЛІЙСЬКИХ ВІДНОСИН В ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ

Стаття присвячена розгляду історії становлення відносин Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та України в гуманітарній сфері. Розглянуто стан наукової розробленості теми і забезпеченість дослідження джерелами, зокрема, проаналізовано міждержавні угоди у відповідній сфері. Показано роль Великої Британії у європейській та євроатлантичній інтеграції України.

Реальні зміни у світовій політиці потребують теоретичного обґрунтування процесів глобального розвитку та впливу глобалізації на міжнародну взаємодію. Наукові розвідки політичної картини світу свідчать, що будь-яка проблематика (політична, економічна, науково-технічна, військова, гуманітарна, культурна), яка стала предметом державної політики, набуває міжнародного характеру, втілюється у міждержавних відносинах, реалізується через зовнішню політику. Зовнішня політика виражає загальноцивілізаційні тенденції – глобалізацію, становлення інформаційного суспільства, формування пріоритетів самодостатності нації, уникнення нерівності цивілізаційного розвитку на основі конструктивного міжнародного співробітництва, трансформацію стратегій, методів і засобів дипломатичної діяльності – і реалізується через стратегії міжнародного співробітництва, доктрини внутрішньої політики, трансформацію дипломатичної діяльності та забезпечення національних інтересів на міжнародній арені. В Україні масштабного обсягу набули процеси демократизації політичної, економічної та культурної сфер країни. В цьому контексті важливим є розуміння значення інтелектуального впливу Сполученого Королівства Великої Британії для впровадження засад демократії в усі аспекти життя держави у цілому та культурного розвитку українського народу зокрема. Це передбачає дослідження основних напрямків і форм культурної взаємодії між Україною та Сполученим Королівством. Всебічне та об'єктивне вивчення історії науки, культури, освіти та мистецтва двох держав є неможливим без всебічного аналізу відносин між нашими народами у гуманітарній сфері. Питання україно-англійського співробітництва знайшли певне відображення в низці досліджень [1-5], проте спеціальні роботи щодо становлення співпраці в гуманітарній сфері практично відсутні.

Мета статті – дослідити становлення взаємозв'язків Великої Британії та України в гуманітарній сфері. Metі підпорядковані наступні завдання: з'ясувати стан наукової розробки теми та джерельне забезпечення дослідження; проаналізувати двосторонні міждержавні угоди між Великою Британією та Україною в гуманітарній сфері протягом 1992 – 2008 рр. Реалізація визначених мети та завдань відбувалася за допомогою наявних джерел [6-9], [10, с. 290-314], [11].

Становлення України як незалежної демократичної держави відбувається в період кардинальних політичних і економічних зрушень в українському суспільстві та історичних змін в системі міжнародних відносин, які характеризуються виникненням нових незалежних держав, появою нових регіональних центрів сили в міжнародних відносинах, переходом від ери конфронтації до ери відкритості і співробітництва. Процес державотворення і побудови вільного громадянського суспільства в Україні збігається з її поступовим входженням до світового співтовариства і пошуками нею свого місця в сучасному складному, різноманітному, суперечливому світі [12].

Неодмінною умовою успішної реалізації Україною своїх можливостей є її активне і повномасштабне співробітництво зі світовим співтовариством. На цьому шляху Україна спирається на свої загальнонаціональні інтереси, що є основою для засад, напрямів, пріоритетів її зовнішньої політики. У зв'язку з тим, що західним державам, зокрема Сполученому Королівству Великої Британії та Північної Ірландії, належить провідна роль в сучасній міжнародній системі, зокрема у всесвітньому економічному комплексі і в міждержавних інституційних механізмах управління глобальними і регіональними процесами, визначальною рисою зовнішньої політики України щодо цих держав є встановлення широких культурних, наукових та гуманітарних зв'язків [12].

Розбудова відносин зі Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії створює умови для відновлення давніх політичних, економічних, культурних, духовних зв'язків України з європейською цивілізацією, прискорення демократизації. Водночас таке співробітництво є фундаментом для розширення участі України в європейських структурах. Плідне співробітництво з Великою Британією є важливим каналом залучення України до британського досвіду побудови демократичного суспільства, забезпечення прав людини і вирішення проблем соціального, культурного і гуманітарного характеру відповідно до високих міжнародних стандартів.

Згідно з основними напрямками зовнішньої діяльності України, наша країна здійснює широке науково-технічне співробітництво із розвинутими країнами світу, зокрема зі Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, з метою підвищення якості національних наукових досліджень та створюваних на їх основі технологій, включення українського науково-технічного потенціалу до системи європейських і світових обмінів. Окрім цього, одним з напрямків співробітництва України та Великої Британії є підтримання контактів з українською діаспорою. Керуючись міжнародними стандартами прав людини, Україна сприяє широкому розвитку гуманітарних та інших контактів зарубіжних українців з історичною батьківщиною.

Сполучене Королівство Великої Британії разом з іншими членами Європейського Союзу визнало незалежність України 30 грудня 1991 року. Офіційним початком відносин між Україною та Великою Британією вважається підписання та прийняття 15 вересня 1992 року спільної декларації. Згідно з нею, Україна та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, у світлі розпаду Радянського Союзу та історичного виникнення України як незалежної, суверенної європейської держави, відзначили, що Україна є одним з правонаступників колишнього Радянського Союзу, і висловили прагнення до нового багатогранного співробітництва між двома країнами. У декларації також зазначене бажання надавати всіляку належну допомогу для розвитку контактів між громадськими і приватними організаціями двох країн, включаючи розвиток наукових і культурних контактів [13].

10 лютого 1993 року Кабінет Міністрів України та уряд Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії підписали угоду про співробітництво в галузях освіти, науки і культури. У цій угоді уряди обох держав, керуючись бажанням розвивати дружні стосунки між двома країнами та їх народами, висловили переконання в тому, що обмін і співробітництво в галузі освіти, науки та культури сприяють кращому взаєморозумінню між народами України та Великобританії [14]. Сторони також висловили готовність та прагнення до сприяння вивченню і викладанню мови та літератури іншої країни, зокрема надання підтримки співробітництву та обмінам методиками викладання і навчальними матеріалами, навчальними та екзаменаційними програмами. Відповідно до цієї угоди, обидві країни мають надавати стипендії для навчання і стажування, а також підтримувати інші форми сприяння навчанню та дослідженням. Відповідно до цього міжнародно-правового акта Україна та Велика Британія мали заохочувати створення на

своїй території культурно-інформаційних центрів іншої договірної сторони з метою організації діяльності, що відповідає цілям відповідної угоди [14]. Термін «культурно-інформаційні центри» включає школи, інститути, бібліотеки, центри документації та інші установи, робота яких пов'язана з цілями цієї угоди. Згідно зі статтею 14 угоди про міжнародне співробітництво у галузі освіти, науки та культури, Британська Рада діятиме як головний агент уряду Сполученого Королівства щодо виконання положень цієї угоди.

Велика Британія однією з перших ратифікувала підписану 14 червня 1994 року Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС. Україна та Велика Британія, знаходячись на протилежних краях європейського континенту, вражаючи повторюють деякі моменти зовнішньополітичної історії. Впродовж 1992 – 2008 рр. уряди України та Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії плідно працювали над виконанням двобічних домовленостей, що були висловлені у попередньо підписаних між двома країнами угодах. Представники обох держав на урядовому рівні неодноразово зустрічалися для обговорення проблем сьогодення та спільних інтересів співробітництва. Двобічний діалог між двома державами на високому рівні триває постійно. Наприклад, Президент України В. Ющенко разом з британським прем'єром Г. Брауном підписав у травні 2008 р. спільну декларацію, в якій були зазначені спільні пріоритети двох країн. Одним з пунктів декларації було прагнення посилити зосередження на культурних, освітніх програмах та програмах професійного обміну [15].

Мали місце приклади участі обох країн в багатосторонніх заходах. Україна і Велика Британія разом з Естонією, Латвією, Литвою, Білоруссю, Канадою, США та Міжнародним дослідницьким центром охорони та реставрації культурних цінностей уклали в 2000 році Ризьку хартію про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини. В ній зокрема було заперечено реконструкцію (відтворення) культурної спадщини. Втім були визначені можливі винятки: коли реконструкція необхідна для продовження існування визначного місця; коли визначне місце має незавершений вигляд у результаті руйнувань чи привнесених змін; коли реконструкція повертає визначному місцю його культурну значимість або має компенсувати трагічні втрати, що сталися у висліді стихійних чи скоєних людьми лих [16].

Велика Британія є чи не єдиною країною зі «старої Європи», яка підтримує майбутнє членство України в Європейському Союзі. Це, зокрема, зафіксовано в програмних засадах британської політики щодо Європейського Союзу. Про це заявила британський міністр у справах Європи К. Флінт [17]. У серпні 2008 р. в редакційному матеріалі британської *Financial Times* критично було зазначено, що Брюссель пообіцяв Києву чимало, коли прозахідний Президент Віктор Ющенко переміг у Помаранчевій революції 2004 року. Зробив же ЄС значно менше: збільшив допомогу, політичні контакти та економічні зв'язки. Однак ЄС відмовив Києву в «головному призи» – обіцянці майбутнього членства. Хоча членство в ЄС не надає гарантій безпеки, воно забезпечує політичну підтримку 27 членів блоку. Обіцяне членство дасть поштовх українським прозахідним реформаторам у їхній боротьбі з опонентами, зокрема, впливовими проросійськими лобістами. Працюючи заради чіткої спільної мети, українцям буде легше позбутися політичних суперечностей. У свою чергу, це може допомогти стабілізувати Україну, а отже, зробити її менш вразливою до ворожого втручання. Зрештою, мине чимало років, перш ніж Україна відповідатиме стандартам вступу в ЄС. Це дасть лідерам ЄС достатньо часу для подолання існуючих настроїв проти розширення союзу. ЄС, який до того часу повинен успішно «перетравити» країни з останньої «хвилі розширення», буде добре підготовлений до подальшої експансії. Ці дії не матимуть антиросійське забарвлення. Москва не висловлювала серйозних заперечень проти вступу Києва до ЄС. Російські інвестори в Україні будуть лише задоволені, знаючи, що їхні активи у безпеці в кордонах ЄС. Якщо і коли членст-

во стане більш реальним, торгівля між Україною та Росією повинна буде здійснюватися за правилами ЄС. До того ж просування до ЄС наразі може допомогти відвернути увагу від складного питання про членство України в НАТО. Якщо вступ до ЄС об'єднує українців, то приєднання до альянсу – розділяє. Питання про НАТО відображає поділ країни у ставленні до Росії, адже чимало українців не хочуть вступати в альянс, який переважає більшість вважає антиросійським. Лише тоді, коли українці зроблять чіткий вибір на користь НАТО, альянс має прийняти заявку Києва [18].

Чинники включення України в процеси міжнародної та європейської інтеграції впливають на зовнішньополітичну доктрину держави, визначають пріоритети і сутність цієї політики, яка вбачається у використанні досвіду розвинутих країн та реалізації позитивних тенденцій національного розвитку. Європейська та євроатлантична інтеграція як вектор зовнішньої політики України, співробітництво з міжнародними організаціями мають сприяти розробці ефективних національних стратегій і програм міжкультурного співробітництва, демократизації політичних інститутів і трансформації політичної культури, плюралізму вираження поглядів і активній участі українського суспільства в політичних процесах ХХІ століття. Міжнародні прагнення України потребують державної підтримки на рівні політичних рішень, ефективного міжкультурного діалогу, законодавчого забезпечення і спрямованого впливу владних структур на усвідомлення суспільством нових можливостей життєдіяльності. Досвід політичної діяльності суверенної України на світовій арені, зокрема, у сфері міжкультурного співробітництва, зумовив зростання наукового інтересу до дослідження проблем забезпечення національних інтересів засобами культурної дипломатії, яка на глобальному, регіональному та національному рівнях міжнародних відносин набуває все більшої актуальності і виявляє специфіку державних стратегій.

Отже, історія двосторонніх відносин між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії в гуманітарній сфері почалася з 1992 року. За цей час була створена потрібна нормативна база, напрацьовані різні форми співробітництва. Двосторонні гуманітарні відносини є ваговою складовою частиною усього комплексу україно-британських стосунків, які спрямовані, передусім, на всебічну європейську та євроатлантичну інтеграцію України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грубінко А.В. Українсько-британські відносини. 1991 – 2004 / Грубінко А.В. – Тернопіль : Видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – 336 с.
2. Неприцький О.А. Україна – ЄС: використання досвіду Великої Британії в регіональній інтеграції / О.А. Неприцький // Світова цивілізація і міжнародні відносини : науковий журнал. – 2002. – № 3 (5). – С. 91.
3. Крушинський Ю.В. Великобританія в європейських інтеграційних процесах 2004 року : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук: 23.00.04 / В.Ю. Крушинський; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 32 с.
4. Крушинський В. Розширення Європейського Союзу і проблема участі України в інтеграційних процесах / В. Крушинський // Вісник Львівського університету. (Серія «Міжнародні відносини»). – 2003. – Вип. 10. – С. 60-66.
5. Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство / Яковенко Н.Л. – К. : Науковий світ, 2003. – 227 с.
6. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
7. Верховна Рада України. Комітет з питань Європейської інтеграції: «Про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом»: Парламентські слухання / [О.В. Кулаков, Т.О. Бурячок, С.Г. Плотян та ін.]. – Київ : ЦТІ «Енергетика та електрифікація», 2003. – 254 с.
8. Стратегія інтеграції України до ЄС. Указ Президента України від 11 червня 1998 р. [Електронний ресурс] : Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.

9. Програма інтеграції України до Європейського Союзу. Схвалена Указом Президента України від 14.09. 2000 року № 1072 [Електронний ресурс] : Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : www.president.gov.ua.
10. Зовнішня політика України : хрестоматія. Частина перша. Правові засади зовнішньої політики. Україна в багатосторонньому співробітництві : посібник для студентів вищих навчальних закладів : [за ред. проф., д-ра іст. наук П.В. Доброва ; уклад. І.М. Грідіна, П.В. Добров, Ю.Т. Теміров, І.Я. Тодоров]. – Донецьк, 2002.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 1998 року № 1074. «Питання діяльності між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом)» [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : <http://www.km.gov.ua>.
12. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрямки зовнішньої політики України» // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 37. – С. 379.
13. Спільна декларація між Україною та Сполученим Королівством Великобританії та Північної Ірландії // Офіційний вісник України. – 2004. – 22 жовтня. – С. 243.
14. Угода між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії про співробітництво в галузях освіти, науки і культури // Офіційний вісник України. – 2005. – 6 червня. – С. 167.
15. Joint Statement by Prime Minister Gordon Brown and President Victor Yushchenko /15.05.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainukraine.fco.gov.uk/resources/en/news/2008/3392359/joint-statement>.
16. Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
17. Сайт радіо «Свобода» [Електронний ресурс] : – Режим доступу : www.radiosvoboda.org.
18. The Financial Times. 29-08-2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ft.com/cms/s/0/4444fa26-7561-11dd-ab30-0000779fd18>.

И.Я. Тодоров, О.О. Мазур

Становление украинно-английских отношений в гуманитарной сфере

Статья посвящена рассмотрению истории становления отношений Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии и Украины в гуманитарной сфере. Рассмотрены состояние научной разработанности темы и обеспеченность исследования источниками, в частности, проанализированы межгосударственные соглашения в соответствующей области. Показана роль Великобритании в европейской и евроатлантической интеграции Украины.

I.Ya. Todorov, O.O. Mazur

Formation of Relations between Great Britain and Ukraine in the Sphere of Humanitarian Activities

The article under consideration focuses on the history of relations between The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine in the sphere of humanitarian activities. It gives an overview of the scientific base of the subject in focus and reviews subject-related references, bilateral interstate agreements in particular. The paper analyses the role of Great Britain in Ukraine's European and Euroatlantic integration.

Стаття надійшла до редакції 24.02.2009.